

TELEGRAFUL ROMÂN.

Apare Marția, Joia și Sâmbăta.

ABONAMENTUL.

Pentru Sibiu pe an 14 C., 6 luni 7 C., 3 luni 3 C. 50 fil.
Pentru monarhie pe an 16 C., 6 luni 8 C., 3 luni 4 C.
Pentru străinătate pe an 24 C., 6 luni 12 C., 3 luni 6 C.

Abonamentele și inserțiunile

să se adreseze Administrației tipografiei arhiepiscopale, Sibiu, str. măcelarilor 45.

Correspondențele

să se adreseze Redacției „Telegrafului Român”, strada măcelarilor nr. 45.
Epistole nefrancate se refuză. Articoli nepublicați nu se înapoiază.

INSERȚIUNILE.

Pentru odată 14 fil., — de douăori 24 fil., — de trei ori 30 fil.
rândul cu litere garmond.

Lupta Croaților.

Sibiu, 26 Iulie n.

Duminecă au desvălit Croații steagul, în adunarea mare populară din *Susac*, și și-au precizat atitudinea, cu privire la lupta viitoare ce hotărâți sunt să o poarte în contra Maghiarilor. În adunarea dela *Susac* au spus cei competenți, că la toamnă toți deputații croați, patruzeci la număr, vor intra de nou în dieta ungară și vor combate și obstrua fiecare proiect de lege ce va fi prezentat dietei: legea despre încheierea pactului cu Austria, despre votarea contingentului de recruți, despre votarea bugetului, despre garanțiile constituționale, etc. etc. Cu un cuvânt, vor face Croații aceeace a făcut și coaliția maghiară la timpul său, vor împedea funcționarea mașineriei statului și vor aduce țara, dacă se va putea, în stare de *exlex*.

Această declarație categorică de războiu nu prea supără însă pe compatrioții nostri maghiari. Probabil, că sunt pregătiți pentru pre-întâmpinarea răului, și cred, că așa cum au putut înfrânge în rândul trecut obstrucția, o vor putea înfrânge și a doua și a treia oară, căci putere mare au, și în laturi nu se dau când e vorba chiar și de violarea vreunui paragraf din regulamentul de casă. A se atinge de regulamentul n'a fost permis numai atunci, când coaliția maghiară făcea obstrucție! Ei însă, față de obstrucția croați, ori naționaliști, îi sunt toate permise, fiindcă ea e — *națiunea!*

De obstrucția croată nu se tem deci compatrioții nostri, dar se tem de altceva. Se tem că Croații își vor realiza dorința de a se rupe cu totul de Ungaria și a forma un stat independent, o țară de coroană, supusă guvernului central dela Viena. De săptămâni scriu gazetele ma-

ghiare în chestia aceasta, și aduc invinovățiri primarului Vienei, d-lui Dr. *Luenger*, care ar fi urzitorul și propagatorul acestei idei.

Lăs că toți cei bănuți ca părtași la acest complot au desmintit știrile date despre ei, în prima linie înșiși Croații, cari au declarat prin conducătorul lor *Supilo*, că nici prin gând nu le trece să se separeze de câtră Ungaria, — dar ideea despre care e vorba nici nu e nouă. Ea și-a făcut apariția și la 1848, când începuseră a se încorda raporturile dintre Maghiari și Croați. Și atunci se vorbea, în formă foarte concretă, despre intențiunile Croaților de a se desface de câtră Maghiari și a se alătura cu totul la Austria.

Și la aceste svonuri *Kossuth Lajos* ce a zis?

A atins chestia în lunga vorbire pe care a rostit-o în ședința dela 11 Iulie n. 1848 a dietei din Pesta, și a declarat, că de posibilitatea realizării acestei idei nu se teme de loc. Dacă Maghiarii nu vor putea isprăvi singuri cu Croații, *aci e Europa*, care sigur va isprăvi cu ei, pentrucă aceea ce vreau Croații, e o chestie internațională, *chestia europeană*, în care puterile mari au să-și spună cuvântul decisiv!

Și acesta e adevărul. Orice nouă rotundire de state ori stătuțe, orice nouă aranjare a lor în ce privește apartinerea, e chestie în care au să-și spună cuvântul și puterile celelalte mari europene, nu numai dl *Luenger* și partidul său, guvernul dela Viena, ori parlamentul austriac. Tocmai de ce se tem compatrioții maghiari au deci mai puțin motiv să se teamă, chiar și pentru aceea, pentrucă ideea va avea și în Austria mari contrari, pe Germanii cari nu vor concede, ca elementul slav să se întărească și mai mult în Austria și se ajungă la o majoritate sigură în parlamentul din Viena. Dorința aceasta a Croaților va rămânea deci, dacă peste

tot o au, numai dorință deocamdată, pe când amenințarea lor cu obstrucția, e lucru sigur. De aceasta deci să se teamă ai nostri, mai mult decât de o dorință, poate că încă multă vreme nerealizabilă.

Preoțimea română

în veacul al XVIII-lea.

De

Stefan Hărăguș
absolvent de teologie.

(Urmare).

Maria Teresia poruncește în 5 Maiu 1747, ca călugării schismatici gr. or., ca oameni periculoși din punct de vedere politic să fie dați afară din țară, iar cărțile schismaticilor, ce vin din afară să fie oprite de vameși și date iezuiților spre censurare *)

În suflul preoților neuniți se sălășluisse o ură neîmpăcată împotriva uniților, alimentată prin multele persecuții și nedreptăți, ce li-se făcea.

Nu e mirare, că se iviră preoți zeloși, cari îndemnau poporenii la sta-tornicie în legea strămoșască. Primul între acestia e preotul Ion Circa, rivalul lui Atanasie la scaunul metropolitan, care de frica uniților fu silit să se refugieze în Muntenia.

În jumătatea a II-a a veacului XVIII apărură doi propoveduitori aprigi împotriva unirii: Ioan Molnar de Sadu și »acel cunoscut înșelător Șofronie, care începe din nou a răspândi otrava legii românești schismatice în această țeară«. Șofronie știă să fanatizeze mulțimea de țărani adunată în jurul său, mergea din sat în sat încunjurat de 12 gardiști.

În urma acestei mișcări unirea stătea așa de rău, încât în 1760 țărani lui Șofronie voiau să se arunce asupra episcopului din Blaj, »cerându-l cum îl cereau Evreii pe Christos«. **)

Auzindu-se în Viena despre răs-

*) Dr. I. Pușcariu: Documente pentru limba și istorie, vol. I, p. 234.

**) Iorga: „Sate și preoți”, p. 253.

coala lui Șofronie, conferența ministerială trimite în Ardeal ca administrator episcopesc pe D. Novacovici din Buda, dimpreună cu generalul Buccow, ca să facă ordine și graniță între cele două legi.

În mâinile lui Buccow predară unii preoți în numele neuniților o plângere, în care se spune, că neuniții n'au recunoscut pe episcopul Petru Aron, cer să li-se deie drumul mai multor preoți închiși, cari au vorbit în numele lor, iar preoții neuniți să fie scutiți »de contribuție precum sunt scutiți și parohii Sașilor și mulți alții, căci și popii nostri se roagă pentru preamioșiva Crăiasă și ne vom ruga și noi în veci.« *)

Tonul energetic al memorandumului l-a pus pe Buccow pe gânduri și le-a promis câte-toate. Dar în loc de-a le împlini cele promise, în loc de-a scuti pe preoți de dare și robotă, i-a asuprit și mai tare. Bisericele le-a dat aproape toate uniților, mănăstirile de lemn ale ortodoxilor au fost arse, iar cele de piatră dărâmate.

Reorganizarea bisericei noastre și ridicarea ei din această stare începe abia cu suirea pe tronul Habsburgilor a luminatului împărat Iosif II.

În aceste vremuri întocmai ca și astăzi în fruntea preoților sta protopopul, ca om de încredere al vlădiciei. Nu se deosebeau mult nici ei de ceilalți preoți, peste cari exercitau de multe-ori o stăpânire absolută. El era un judecător bisericesc, a cărui judecată eră recunoscută și de cârmuirea țării. La Abrud, judele sas, rugat de niște preoți să le facă dreptate, răspunde: »Nu mă amestec în legea voastră, este protopop, mergeți la el«. **) Judecata lui se extindea și asupra neînțelegerilor ivite între preoți și mireni. »De are un mirean pricină cu un preot, scrie Nichitici, protopopul locului să hotărască și să nu-l bată, ci să-l canonească cu mătăanii și cu cetirea psaltirei, iar dacă se află preo-

*) Ibidem p. 256.

**) Iorga: Sate și preoți 283.

FOIȘOARĂ.

Schițe

din viața sculptorului Alexandru Liuba.

De Dr. At. Marienescu.

Operele (lucrările) lui.

(Urmare).

3. *Geniu la mormânt*. Se află o fotografie. O peatră patrală ca și cele 2 de mai sus. De stânga petrei e geniu, în pielea goală, stă în picioare, mâna dreaptă o lasă în jos pe lângă picior și în ea ține ceva, doară un buchet de flori; mâna stângă până câtră cot o razimă pe peatră. Geniul se uită în jos și e trist.

Cine a văzut cele două prime le-a admirat. Și eu zic, că astfel de monumente ex-cutate bine ar avea loc chiar și în Roma.

Sfântul Ioan Botezătorul. Sofronie tata în 8 Iulie 1900 îmi scrie: Dnul Dr. Amos Frâncu, avocat, a fost zilele trecute în München și a cercetat pe fiul meu la școală și în atelier, căci acum are și atelier. Frâncu a văzut la el 2 figuri, lucrute și i-a spus, că să facă și pentru el un sfântul Ioan Botezătorul și încă două pentru alții.

Doi lei turnați în bronz pentru mor-

mântul metropolitului Andreiu Șaguna în Râșinari. Alexandru din München în 24 Iulie 1904 scrie tatălui său că a primit ar-vună pentru facerea leilor și în 2 Febr. 1905 scrie că leii i-am isprăvit și că am primit banii. Am 2 fotografii despre lei, și una care arată că Liuba și amicul său Ioan Ursu, profesor, stau în picioare lângă un leu, și pe fotografie e scris 10 Oct. 1904. Leul ajunge până la umărul lui Ursu și pe ram sculptorul a scris cu mâna proprie Alex. Liuba și amicul său Ioan Ursu, profesor.

Bustul Min. Kapfer. Sofronie tata în 18 Sept. 1906 îmi scrie: Alexandru în München a făcut un bust de marmore, dsoarei Mina Kapfer.

Machetele (proiectele făcute în gips pentru monumentul lui Mihaiu-Viteazul la Călugăreni. Se vor pertracta într'un articol separat).

Bustul dlui Dr. Alexandru Mocsonyi. Sofronie tata în 24 Dec. 1903 îmi scrie: Alexandru (Liuba) de present se află în Birkis, unde lucră la bustul dlui Alex. Mocsonyi în gips, iar în 17 Maiu 1904 îmi spune, că fiul său în München lucră bustul dlui Al. Mocsonyi în marmoră.

Dl Al. Mocsonyi din Birkis în 25 Oct. 1904 scrie sculptorului Liuba: Frate Liuba!

Bustul în marmoră a sosit și noi toți aflăm, că acesta a reușit cu mult mai bine decât cele turnate în gips. Îți mulțămesc și te felicit de această frumoasă lucrare etc. (Bustul în gips a fost numai ca model și fiind material moale, nu se poate lucra așa bine, ca marmorele cel tare).

Sofronie încă în 24 Oct. 1900 mi-a scris. Am acasă un relief mare de gips al dlui Dr. Al. Mocsonyi. Alexandru l-a lucrat în 1897 după o fotografie. Bustul de marmore a fost expus în Atheneul din București și apoi (dimpreună cu cel din gips) în 1905 în expozițiunea etnografică din Sibiu. L-am văzut și eu și l-am aflat de foarte nimerit și așa au zis și alții. Intre fotografiile trimise se află și unul despre bustul de marmoră.

Bustul dlui Zeno Mocsonyi.

Sofronie tata în 24 Dec. 1903 mi-a scris: Alexandru lucră acum bustul dlui Zeno Mocsonyi. După ce îl va găta în gips în Birkis se va duce la München, ca să fie de față la turnarea în metal a bustului. Sofronie în 17 Maiu 1904 mă înștiințează: Alexandru în München a gătat bustul turnat în bronz al dlui Zeno Mocsonyi. Bustul se află în posesiunea familiei. Mi-s'a trimis fotografia și despre acest bust, eu cunoscând pe Zeno l-am recunoscut și în

fotografie, dar nu e deplin nimerit precum mi-s'a scris.

Model (ital. modello). S'a amintit adeseori acest cuvânt, dar ca cetitorii toți să-l priceapă, explic: Model e un chip (ori statuă, figură) cioplit în lemn, lut, gips, ceară etc. pregătit de muștră (model) ca după aceasta să se facă un chip cioplit în marmore ori turnat în altare metal (bronz, aramă, argint etc.) ori în alt material tare.

Dupăcum se vede din articolul-concurs (v. a.) Alexandru a trimis la Budapesta modele cu concurs pentru de a fi premiate. Se auzim de soartea lor.

Sofronie Liuba fiind neliniștit pentru pierderea modelelor, a scris dlui Vi-chentie Babeș ca se cerceteze. Acesta în 8 Iunie 1899 îi scrie: »Dl în a cărui resort se află astfel de cauze este cel mai ocupat în toată Budapesta și parecă se îngrozește de petenți solicitanți. Emil fiul meu mi a promis că-și va cerca norocul, căutând el singur ca să dea de capătul modelelor«. Sofronie în 9 Oct. 1899 îmi scrie: Dr. Emil Babeș a dat de modele, cari erau puse într'o chilie, nefiind puse nici în index, că le-au primit.

(Va urma)

mul în vină grea să-l trimită la arhieru.¹⁾

El era ales din partea unei adunări compuse din clerici și mireni și întărit de vladica.

Protopopii alcătuiau »soborul cel mare«, ei alcătuiau »soborul vladicesc«, cu care trebuia să se înțeleagă episcopul în toate daraverile mai însemnate. Protopopii și viceprotopopii, când trebuiau să meargă la astfel de sinoade, căpătau »pășuș« pentru venirea neconturbată. Tot ei făceau vizitațiile în tract, iar când erau împedecați încredințau pe unul dintre preoți să le facă în numele lor. Conform ordinațiunii lui Nichitici protopopul trebuia să deie carte de slobozenie pentru a III-a și a IV-a căsătorie.

Ne putând fi controlați strict din partea episcopului, protopopii nu arareori se închipuiau cel puțin așa de mari ca vladica, purtându-se agresiv față de preoți și credincioși. Așa de p. preotul din Sântău ridică plânsoare împotriva protopopului, ce le zice »săracilor preoți gozi și oameni de nimica și ridică băta și dă în ei.«²⁾

Afară de venitele sale ca preot protopopul mai primea o anumită dajdie dela credincioși, iar episcopul Dionisie cere pentru dănișii dela guvern să li-se deie din fiecare sat frunțaș două »căble« de grâu, două de ovăs și un florin, dela satul mijlociu o »căblă« de grâu și una de ovăs, iar dela satul mic un car de fân.

Nici în privința culturală nu se deosebeau de preoți. Preotul din Sântău se plânge contra protopopului, care »la săbor nici o învățătură nu ști, ci spune tot visuri, au a lui, au a muierii lui, au a feciorului.«³⁾

Preoți în multe locuri erau adunați câte 6 sau mai mulți, nefiind controlați de nimeni, unii fiind sfințiți aici, alții, mai ales cei din marginime, în Țară.

Numărul mare al preoților era atunci o pacoste asupra întregii biserici române, atât din Ardeal, cât și din principate. Iată ce se zice în hrisovul lui Grigorie Vodă Ghica din 15 Iulie 1764: »Ce dar întâi și cel mai mare din lucrurile cele necuvi-oase și necăzute socotităm, că este înmulțirea preoților, dintre care se află foarte puțini la număr, care după cum se cade întră *prin ușă* în staulul acesta, iară cei mai mulți sunt acei, ce se suie pe aiurea...«⁴⁾

Unii dintre ei erau aleși din partea satului la recomandarea domnului de pământ, nefiind posibilă alegerea »invito domino terrestri et absque eiusdem seria recommendatione«,⁵⁾ alții erau preoți și călugări cari pribegiau din sat în sat. Unii aveau legătură cu satul, un contract formal pentru o vreme anumită. Așa pe un molitfelnic din 1767 scrie un preot: »s'au legat de mine să le fiu popă și m-am tocmnit cu satul și m-au în-țărît cu contract; iar preotului din Balintufalău, care a călcat contractul trecând în alt sat i-se pune termen de 8 zile pentru reîntoarcere.«⁶⁾ Alții din ambiție voiau să-și câștige darul preoției chiar și cu risicul de a nu avea nici un venit. Darul preoției de regulă se moștenește dela tată la fiu, popa Ioan era fiul popii Nicolaie, iar acesta al altuia, așa că mulți își alcătuiau o întreagă genealogie de preoți.

Contra acestui abus de moștenire se îndreaptă și punctul 10 din instrucția dată episcopului Vasile Moga.

(Va urma).

Noua lege școlară.

Articolul de lege XXVII din 1907, referitor la raporturile de drept ale școalelor nesusținute de stat și la competențele învățătorilor aplicați la aceste școle.

(Urmare).

§. 23.

Forul confesional competent indeplinește cercetarea disciplinară după regulamentul său.

Fiecare for confesional competent este dator a-și înainta prealabil regulamentul ministrului de culte și instrucțiune publică spre știre.

Forul confesional școlar competent la recercarea ministrului de culte și instrucțiune publică, e dator a porni cercetare disciplinară pentru cazul, că aceasta pe baza §-lui 22 are loc, — în contra acelor învățători confesionali, cari beneficiază de ajutoare de stat în orice sumă, fie ca întregire la salariul fundamental, fie la cuinuenal. Dacă cercetarea disciplinară s'a pornit în urma delictelor normate în §-l 22 punctele a) și c) atunci învățătorul la dorința ministrului de culte și instruc. publică este a se suspenda din oficiu; dacă forul bisericesc competent n'ar satisface acestei dorințe, atunci suspendiunea o poate ordona în cale imediată ministrul de culte și instrucțiune publică.

Dacă forul confesional dela primirea recercării ministeriale în termen de 30 de zile n'ar porni cercetarea disciplinară, sau dacă fără motive acceptabile n'ar finaliza cercetarea în termen de 3 luni, sau dacă n'ar înainta sentința la ministrul de culte în termen de 15 zile dela aducerea acesteia, în toate aceste cazuri cercetarea disciplinară o va indeplini comisiunea administrativă conform normelor din §-ul 22 și cu aplicarea pedepselor înscrise acolo.

Ministrul de culte și instrucțiune publică când subversează delictele disciplinare indicate în §-ul 22 punctele a) și c) poate sista ajutorul de stat sau deodată cu recercarea adresată forului confesional pentru inițierea cercetării disciplinare, sau în decursul acesteia.

Dacă autoritatea superioară bisericească prin sentință judecă la pierderea oficiului pe un învățător, care beneficiază de un ajutor de stat, fie la salar, fie la cuinuenal, atunci sentința este a se promova ministrului de culte și instrucțiune publică în termen de 15 zile.

Ministrul dela primirea acestei sentințe în termen de 30 de zile poate ordona cercetare nouă și pe baza acesteia aducearea unui nou deciu cu conlucrarea unui membru al comisiunii administrative.

Dacă ministrul nu se declară în termenul amintit, hotărârea se poate executa.

§. 24.

Când subversează cazurile disciplinare înscrise sub punctele a) — c) din §-ul 22 al legii prezente și când pentru asigurarea intereselor de stat aci indicate, o crede de necesară, ministrul de culte și instrucțiune publică ordonă în contra învățătorilor aplicați la școle confesionale, private sau de ale societăților, fără considerare la împerejurarea, că salariul sau cuinuenalul acestora se întregeste prin ajutor de stat sau ba, — cercetare disciplinară și o indeplinește conform modalității și cu aplicarea pedepselor stabilite în §-ul 22.

Dispoziția aceasta însă nu sistează dreptul și datorința susținătorilor de școle, ca și în sfera lor proprie de competență să privegheze asupra intereselor naționale, atinse în §-ul acesta. Deci își pot valida dreptul lor disciplinar și din aceste motive; în cazuri de aceste susținători de școle sunt datori a încunoștiința imediat pe ministrul de culte și instrucțiune publică despre introducerea cercetării disciplinare, la dorința ministrului a suspenda pe învățător din oficiu și după aducerea sentinței, a o promova aceasta la ministrul de culte și instrucțiune publică pe lângă alăturarea tuturor actelor disciplinare. Ministrul în termen de 15 zile poate ordona cercetare nouă prin autoritățile indicate și cu observarea modalităților cuprinse în §-ul 22, dacă cercetarea o crede de necesară din motivul arătat în alinea primă a acestui paragraf; în astfel de cazuri sentința adusă de alte autorități nu se execută până la finalizarea

nouei cercetări. Dacă ministrul până la expirarea termenului de 15 zile nu ordonă cercetare nouă, sentința autorității susținătoare se ridică la valoare de drept.

Peste tot ministrul este în drept, ca cercetarea inițiată din partea altor autorități pe motivul delictelor disciplinare aici înscrise, — în orice stadiu s'ar afla, — s'o îndrume conform dispozițiilor §-lui 22, când aceasta o crede de necesară din motivul arătat în alinea primă a §-lui de față, în care caz cercetarea inițiată din partea autorităților se consideră de sistată.

Cu privire la suportarea speșelor împreunate cu cercetarea disciplinară, dispune ministrul de culte și instrucțiune publică pe cale de ordinațiune.

Despre introducerea cercetării disciplinare, pe baza acestui § în contra unui învățător confesional este a se încunoștiința autoritatea confesională competentă, căreia sunt a i-se transpune și actele cercetării disciplinare precum și sentința adusă.

§. 25.

Dacă învățătorul unei școle a fost amovat din motivele cuprinse în punctele a) b) c) a-le §-lui 22 și cu observarea procedurii normate acolo, denumirea noului învățător în senzul §-lui 21 al legii prezente numai pe lângă aprobarea ministrului de culte și instrucțiune publică se poate face, fără considerare la împerejurarea, că respectiva școală are sau nu ajutor de stat; după a doua amovare pe această bază și în acest mod indeplinită, ministrul de culte și instrucțiune publică poate sista școala respectivă și în locul acesteia poate înființa școală de stat. Dacă însă din cercetarea disciplinară va rezulta, că la delictul subversant e părtaș scaunul școlar în mod activ, prin instruire, îndrumare sau oprire, ministrul deja în cazul prim poate închide respectiva școală, — chiar și atunci când în contra învățătorului nu s'ar fi adus sentință de amovare — sau apoi susținerea mai departe a școlei o face pendentă dela alegerea unui nou scaun școlar.

Intrucât nu s'ar alege nou scaun școlar, sau cazuri analoage s'ar repeti și după aceea, susținătorul de școle își pierde dreptul de a mai susține școală în respectiva comună.

§. 26.

Dacă în urma cercetării disciplinare, inițiată pe baza §-lui 22 punctele a) b) și c) se va constata, că la delictul disciplinar e părtaș în mod activ o autoritate școlară comună sau confesională cu jurisdicțiune peste mai multe școle, fie prin instrucțiune, ordinațiune, sau prin oprire, atunci ministrul de culte și instrucțiune publică dispune fără amânare cercetarea tuturor școalelor aflătoare sub respectiva autoritate, cu indeplinirea acestei cercetări poate încredința un comisar ministerial. În conformitate cu rezultatul cercetării și cu gravitatea cazului ministrul pentru prima dată sau ia numai măsuri, ca în viitor astfel de greșeli să nu mai obvină, sau detrage respectivei școle ajutorul de stat, iar în cazuri mai grave închide școala respectivă. În caz, când delictele din chestiune s'ar repeta, școalele sunt a se închide necondiționat, și deodată înceată și dreptul respectivului susținător de a mai înființa școală în aceeași comună.

§. 27.

Dacă în urma cercetării disciplinare sau în urma cercetării efectuate pe baza §-lui anterior, s'ar constata, că la delictele cuprinse în §-ul 22 punctele a) b) și c) e părtaș și parohul, despre aceasta ministrul de culte și instrucțiune publică înștiințează autoritatea bisericească competentă și urmând procedura indicată în art. de lege XIV din 1898 poate sista dotațiunea de stat a numelui paroh pe un timp hotărât sau pentru totdeauna, în măsura gravității cazului întâmplat.

Dacă autoritatea bisericească competentă în termen de 6 luni nu dă garanții suficiente pentru îndreptarea situației, ministrul de culte și instrucțiune publică poate închide respectiva școală și în locul ei poate înființa școală de stat.

În cazuri mai grave ministrul poate enunța, că respectivul paroh nu poate fi încredințat cu propunerea religiei în școalele de stat. Pentru acoperirea remunerațiunii mai mari a altui catichet astfel

instituit, ministrul poate contribui în mod loial din venitele respectivei confesii, votate pe seama ei prin forul legislativ.

§. 28.

Dacă în urma cercetării disciplinare se va constata, că nu negligența intenționată a învățătorului e cauza sporului nesuficient în propunerea limbei maghiare, ci incapacitatea acestuia, atunci respectivul învățător — fiind membru la fondul de penziune învățătoresc regnicolar, — va fi trecut în penziune, respective i-se va da o excontentare finală. Dacă însă nu e membru la fondul de penziune regnicolar, atunci susținătorul de școală e obligat a institui lângă respectivul învățător un învățător ajutor deplin calificat.

(Va urma)

Chestiuni școlare.

Despre normalitatea planului de învățământ.

Normal numim planul de învățământ, care cuprinde toate obiectele de lipsă pentru propășirea activității culturale. Dacă ar fi să ținem seamă numai de dezvoltarea internă a singuraticii personalități, fără considerare la lume și lucrarea ei, am fi ușor ispitiți de a depărta unele obiecte din planul de instrucție. Dar viața culturală națională, la care trebuie să ție școala cu o deosebită luare aminte, e de o însemnătate socială atât de mare și atât de hotărâtoare pentru planul de învățământ, încât suntem siliți a privi de anormale toate planurile, cari nu țin în seamă cerințele sociale și naționale ale activității culturale de astăzi.

Hotărârea celor 300 dascăli din „Bremen și jur“ de a depărta religia din școală a născut o viuă discuție în cercurile pedagogice și științifice din Germania. Deși la noi dincoace de munți nu se observă nici o pornire mai potrivnică religiei, credem că totuși va fi de folos cunoașterea părerilor vestitului pedagog Rein cu privire la religie.

A trebuit să se scurgă vreme îndelungată până ce s'a aflat măsură normală pentru toate spețele de școală. Mai întâi s'a întâmplat aceasta în școalele înalte (universități, academii), cari sunt mai aproape de problemele culturale și cari își găsesc dezvoltarea într-o continuă diferențiere a științelor. Apoi urmară gimnasiile (liceele), școalele reale, școalele de fete, iar mai în urmă școalele populare. Planul de instrucție a acestor din urmă a fost adus însă prin „regulativele prusace“ din 1854 într-o stare, care denota un mare regres atât cantitativ, cât și calitativ; din cătușele acesteia l-au eliberat abia „hotărârile generale“ *) din 1872, cari iau dat totodată o îndrumare bună și cuminte.

Și astăzi e atacată mereu normalitatea planului de învățământ prin fel și fel de încercări de a introduce obiecte noi în planul instrucției. Din când în când răsar pretensiuni hotărâte de nevoi agromice, industriale, comerciale, de mesteguri și horticultură, căci există obiceiul de a imputa toate păcatele, lipsurile și greșurile din viața unui popor numai și numai școalei. Dar valurile acestea se liniștesc de obicei iarăși după ce s'a frământat o vreme zadarnic. Câteodată se încearcă de a satisface unor doruri de natură aceasta, aducând obiectele dorite în legătură cu unele obiecte mai apropiate cari se găsesc deja în planul de instrucție, ca de pildă: pe lângă istorie să se dea și sfaturi economice, politice, sociale, lucrul de mână să se educe în legătură cu geometria și grădinaritul cu științele naturale.

Granițele planului de învățământ sunt hotărâte; veacuri de-a rândul au lucrat pentru stabilirea lor. Numărul obiectelor a rămas același; doar ici colea s'a mai introdus o mică schimbare, întrucât s'a o-rânduit obiectele după însemnătatea lor, dar și aceasta numai în școli singuraticice.

Și în urmă s'au mai făcut și unele dause cu privire la limbile străine.

Normalitatea planului de învățământ nu se nimicește deci prin încercări și porniri fără putere. Mai curând se nimicește prin un asalt care intenționează micșorarea numărului moștenit al obiectelor, prin răpirea celui mai însemnat obiect, a obiectului care a fost forța planului de instrucție în școalele de educație, adică a școalei religia din școală și să o predea bisericii. Aceasta taie adânc în normalitatea planului de învățământ, din care pricea ne vom ocupa cu chestia aceasta mai de aproape.

N. R. Păunaș.

*) Despre „hotărârile generale“, precum și despre „regulativele“ lui Racemer, a se vedea articolul meu din „Revista generală a învățământului“, București, numărul mai proaspăt.

¹⁾ M. Voilean: „Momente din viața bisericească“, p. 35.

²⁾ Iorga: Studii și Documente, vol. XIII, pag. 232.

³⁾ Ibidem p. 238.

⁴⁾ Publ. Codrescu: Uricariu I, 147.

⁵⁾ Iorga: Sate și preoți, p. 288.

⁶⁾ Iorga: Studii și Documente, vol. XIII, pag. 256.

Din protopresbiterate.

Convocare.

Prin aceasta convocare a VIII-a conferință ordinară a preoției din acest tract, ce se va ține în Corueni, la 22 Iulie a. a. st. v. 7 ore dimineața și la care sunt obligați a participa n reverenți toți preoții.

Programa:

1. Serviciu divin la 6 ore dimîn. prin parohii Augustin Bodea, Ioan Buzura și capelanul Ioan Andreiu.
2. Preoții se vor mărturisii și cumineca.
3. Predică de parohul Teodor Cotuț, eventual de Georgiu Lărgăan.
4. Critică asupra modului săvârșirii sf. liturgii și asupra predicii, și vizitarea afacerilor parohiei Corueni.
5. Raportul protopresbiterului despre fonduri și despre reuniuni de femei, etc.
6. Tema designată de Ven. Consistor: „Indatoririle preotului față de școala confesională, a cărei director este, și cauzele, cari împiedică o înaintare mai vădită pe terenul școlar”, lucrată de parohul Ioan Cotuț și critică asupra acestei lucrări de parohii G. Lărgăan și A. Bodea.
7. Disertațiune de G. Hango despre pregătirea pruncilor la prima mărturisire și cuminecare.
8. Raportul și rațiociniul bibliotecarului despre starea bibliotecii protopresbiterale în anul 1906. Preoții să aducă la conferință taxele restante!
9. Comunicări oficiale.
10. Propuneri.
11. Satorirea locului întrunire conferinței proxime și a obiectelor de pertractat în ea.

Deș, 9 Iulie 1907.

Teodor Herman
protopresbiter.

NOUTĂȚI.

Moștenitorii de tron ai României în Sibiu. Intregim cele scrise în numărul trecut despre înalta vizită cu care a fost onorat orașul nostru din partea moștenitorilor de tron ai României cu următoarele: Alțeta Sa Regală Principele Ferdinand și Principele Carol au făcut și unele târgueli prin prăvălii, iar Principeasa Maria a vizitat și biserica mare săsească și muzeul etnografic al societății carpatine. Comandantul de corp din Sibiu, auzind despre sosirea înalților oaspeți, a mers la hotel, însoțit de șeful statului major și de adjutantul său pentru a face vizită Alțetei Sale Regale. În vremea când înalta societate lua masa în curte la „Împăratul Romanilor” se adunase la o masă vecină un grup de Români, cari la depărtarea înalților oaspeți s'au ridicat de pe scaune și și-au descoperit capetele. Alțetele Lor au răspuns cu un salut afabil. Lauriatul nostru poet, dl Octavian Goga, care asemenea venise la hotel, observat fiind din partea Principei Maria a fost chemat la masa înalților oaspeți, unde Principele Ferdinand și Principeasa Maria s'au întreținut câteva minute în mod afabil cu dânsul. Din înalta societate mai făceau parte, afară de cei numiți în numărul trecut, încă și domnii Greceanu și Crăsnaru, prefect de județ.

Dela casa arhidieceșană. Din incidentul aniversării morții neuitatului ei tată, Vasile Zăhan, Doamna Irina Fincu n. Zăhan dăruiește pentru gimnaziul din Brad 10 cor.

Pentru gimnaziul din Brad a intrat la cassa arhidieceșană suma de 7 coroane 80 fileri dela comuna Peteritea, protopresbiteratul Cetății de piatră.

Pentru catedrala din Sibiu au mai intrat din comuna Beg, protopresbiteratul Sighişoarei, 24 cor. sumă la care a contribuit Ilie Moldovan cu 20 cor, alții cu 4 cor.

Hymen. Dl Dr. Dimitrie Cioloca, asesor-referent consistorial, în Caransebeș și Dșoara Elena Loichiță, își vor sârba cununia Sâmbătă în 21 Iulie (2 August) la orele 6 p. m. în biserica gr. or. rom. din Jebel.

Din Săliște ni-se scrie, că rămășițele pământului ale decedatei matrone române Ecaterina Drăgits născută Moldovan, a cărei moarte am anunțat-o în numărul trecut, au fost petrecute până la gara din Săliște de întreaga inteligență de acolo și din cerc, în semn de venerațiune față de defuncta și familia ei. Dela Săliște si criul a fost transportat la Deva, unde s'a făcut înmormântarea, așezată fiind defuncta în cripta familiară de acolo.

Profesorul Traian Suciu dela gimnaziul din Brad, născut în Bogata olteană, s'a logodit la 14 Iulie cu dșoara Marița Cristea din Oena Sibiului, învățătoare în

Gura-Barzei. Drept răscumpărare a anunțurilor de logodnă a dăruit la fondul Dr. Iosif Hodoșiu dela gimnaziul nostru K. 10 (zece). Dorim tinerei părechi viață fericită! Brad, 20 Iulie, 1907. Direcțiunea g'mnazială.

Martiri ai științei. Savantul german Knebel și pictorul naturalist Rudloff au călătorit în Islanda să facă studii pe terenurile vulcanice. Ei au căzut însă victime științei, fiind omorâți amândoi cu ocazia erupției vulcanului Aschia.

În seminarul din Blaj se primesc ca interni gimnasiști pe anul școlar viitor, pentru o taxă sumară de 266 coroane. Cererile de primire sunt a se adresa consistorului metropolitan gr. cat. din Blaj, până la 14 August n. Ceice în anul expirat școlar nu s'au aflat în seminar au să trimită extras de botez, testimoniul școlar și atestat de vaccinare. În cererea de primire părinții au să declare, că cunosc condițiunile de primire și se obligă a le împlini.

Foc în Vințul de sus. Sâmbătă după amiază a izbucnit în Vințul de sus un foc îngrozitor, care a mistuit 25 de case. Pompișterii din Turda și din Ludoșul de muraș numai cu greu le-a succedat să localizeze focul.

Impotriva falsificării de vinuri. Ministrul de agricultură Darányi a lansat o ordinațiune către toate reuniunile de economie, în care li-se pune în vedere tuturor proprietarilor de vie mari pedepse pentru falsificarea de vinuri. În ordinațiune se interzice meșteșugul vinului cu apă sau cu vin de fructe.

Ciocnirea de vapoare. Din San Francisco se vestește, că vaporul „Columbia” s'a ciocnit în apropierea litoralului californian cu vaporul „San Pedro”. Vaporul „Columbia” s'a scufundat. Numărul victimelor se urcă peste o sută! Vre-o 80 persoane au fost salvate.

Solvirea plății la săptămână. Vre-o 150 funcționari de stat au ținut Dumineca trecută conferință în Budapesta, pentru a se consulta, că nu ar fi mai bine, dacă funcționarii statului ar ridica plata la săptămână, conform sistemului de plată american? Numai banii de cuartir să-i ridice la pătura de an. Conferința a luat hotărârea ca afacerea să fie transpusă Reuniunii regnicolare a funcționarilor de stat spre studiere.

Greve de secerători. Pe proprietatea lui Swartz Márton (com. Bihor) 240 săcerători sunt în grevă, pe moșiile episcopului de Agria sunt în grevă 500 secerători, pe pusta arăndașului Aron Pál (Ceffa) 26, pe moșia episcopoească Nyárszegi 31 săcerători.

Condamnat pentru agitație. Tribunalul din Trencsén a osândit pe agricultorul slovac Grabcik Kantolik din Papradno la 3 luni temniță de stat, 50 cor. amendă și 71 cor. spese de proces, pe motiv că a agitat contra națiunii maghiare.

Revoltă în temniță. În temnița din Sopron a izbucnit în una din zilele trecute o mișcare foarte îngrijitoare. Directorul temniței, Müller, a dogenit pe un prizonier pentru o greșală oarecare. Prizonierul însă a răspuns în mod obraznic și păzitorul temniței, Kalmár Pál, l-a îndrumat la ordine. Ceilalți prizonieri au început atunci deodată a murmura și unul din ei luând un maiu l-a aruncat în Kalmár, pe care așa de tare l-a lovit în cap încât omul a amețit. Ceilalți păzitori au sărit cu toții întru ajutor și le-a succedat să înăbușe revolta.

Atentat asupra reginei din Portugalia. Din Lissabona se scrie despre un atentat săvârșit asupra reginei Portugaliei. Aunme, pe când regina Amalia dimpreună cu al doilea fiu al ei și în societatea principelui Beja, venea cu automobilul din Cintra la Lissabona, mai mulți tineri au aruncat cu pietri asupra automobilului. O piatră a rănit ușor brațul reginei. Regina și-a păstrat prezența de spirit. Atentatorii au scăpat.

Coroane eterne. Întru vecinica odihnă a răposatei Elena Sander, fost membru în comitetul despărțământului femeesc întregitor de pe lângă „Reuniunea sodalilor români din Sibiu” s'au făcut următoarele daruri: doamnele Ana Aron, președintă 1 cor. 50 fileri, Ioana Rebegea, Elisaveta C. Popa, Elena Sift, Elisaveta Florian, membre în comitet; Rozalia Ilies, Paraschiva Tălmăcian și Paraschiva Iancu, membri ai despărțământului, fiecare câte 50 bani și Ioan Sander, soțul răposatei 2 cor., s'au în total 7 cor., din cari 3 cor. 50 bani fondului „Masa învățăcelor meșteriși” și 3 cor. 50 bani fondului „Vic-

tor și Eugenia Tordășianu pentru înzeștrarea fetelor sărace”. La acest din urmă fond dl Petre Ilies, compactor dăruiește 1 coroană.

Violina lui Paganini în pericol. Vestita violină a lui Paganini, care se află în posesiunea municipiului Genua, e în pericol de a fi mâncată de cari. Dacă nu se va putea găsi curând un mijloc de a împiedeca aceasta, atunci însemnata reliquie după câți-va ani se va nimici de tot. După aserțiunea unor pricepători, remediul cel mai bun pentru a împiedeca nimicirea violinei prin cari, ar fi ca să se cante din când în când din ea.

Daruri pentru biserică. Pentru noua biserică ce se va zidi în Sângerul-de-pădure au făcut oferte benevole următorii: Ștefan Rusu, protopresbiter 10 cor., Nicolae Motora, paroh Murăș-Sângeorgiu 100 cor., Ioan Bărsan, paroh Egerseg 5 cor. și parohii Vasile Hodoș, Icelandul mare, Ștefan Stoicovici, M.-Cristur, Pavel Suciu, Gernesig, Alexandru Borda, Musiu, Mateiu Partenie, Coroncea, Parcaș, Malomfalău și Petru Pop, Cerghidul-mare, câte 2 cor., iar Dim. Moisin, parohul locului 20 cor.

Tot pe seama bisericii din Sângerul-de-pădure a cumpărat Simeon Nicolici cu soția sa Marișca, un rând de haine preoțești în preț de 75 cor., Alexandru Tăslavan cu soția Maria Voda, din Toplița alt rând de haine preoțești în preț de 100 cor., iar Maria Voda a mai donat și o față de masă pentru prestol în preț de 30 cor., Ioan Lăteș cu soția Fira din Gurghiu a cumpărat apoi un penticostar cu litere latine în preț de 13 cor., văduva Simon Stratona, care a donat mai înainte un jugăr de pământ bisericii și o grădină, a mai dat acum două mâncări și o față de masă, iar Ioan Trif din Falfalău o masă pentru așezarea icoanelor. Oficial parohial din comuna numită le aduce mulțămintă tuturor și pe calea aceasta.

Teatru în Hațeg. Tinerimea română din Hațeg invită la producțiunea teatrală urmată de dans care o va aranja la 4 August 1907 st. n. în hotelul „Mielul de aur.” Începutul la 8 ore sara. Venitul e destinat pentru înființarea bibliotecilor populare. Suprasolviri se primesc cu mulțămintă. Programul: 1. *Trei doctori*, loc. de V. A. Vlăicu 2. *Zăpăci*, loc. de Teochar Alexi.

Cel mai plăcut mijloc de înfrumusețare, care cu tot dreptul poartă numirea de „neîntrecut”, e fără îndoială renumita cremă Margit a lui Földes, care toată lumea de dame a cucerit o, ba chiar și domniile întrebunțează cu plăcere, deoarece e pe deplin nestrăicătoare, în câteva zile delătură orice necurătenie de piele, ca pistruele, sgrăbunțele, petele de ficat etc., iar obrazul îl înprospătează și întinereste. Nu s'a dovedit de bună numai la înfrumusețarea teinului, ci servește totodată și pentru înălbirea cefei, a umerilor și a mâinilor. Damele noastre vorbesc încântate despre efectul miraculos al acestui mijloc. O doasă mare costă 2 cor., iar una mică 1 cor. Se poate afla în toate farmaciile; păziți-vă numai de imitațiuni. Cumpărați-o prin poștă dela singurul fabricant Clemens v. Földes, farmacist în Arad.

Viața socială.

Producțiunea corului de plugari din Oena.

— Raport special. —

Întâmplarea m-a adus Duminecă, în 21 l. c., să fiu de față la un concert al corului popular din Oena Sibiului. Și astfel mă simțesc îndemnat să fac un mic raport despre acela. Raportul acesta însă vreau să se deosebiască de rapoartele de calapod, cari umplu coloanele gazetelor noastre și cari în loc să se mărginească la momentele de însemnătate generală pentru Români, — fac tîmăieri cutărui sau cutărui diletant, mai mult ori mai puțin vrednic de laudă.

Referitor la partea muzicală zic: S'au reproduș cu destulă precizie unele bucăți alese de cor prelucrate de maeștrii de ai noștri, cari au nimerit calea cea mai bună prin compozițiunile lor, luându-și motivele din isvorul sănătos al nesăcatei noastre cântări populare. Publicul numărös a aplaudat cu drept. Și aplauda și mai mult, dacă se a-vea ceva mai multă grijă la alegerea persoanelor, cari au cântat solo, pe cari le-a împiedecat în reușita desăvârșită probabil și acustica slabă a salei. A cânta cu un cor de plugari și plugari — în parte necunosători de scrisoare, — fără note de muzică, bucăți ca „Morariul” de Kiriac, „Răsunetul Ardealului”, „Răsunetul dela Crișana”, „Lugojana”, de Vidu, „Treeu Valea”, „Dorul” de Murășan, „La fântână”, de Bena, „Puișorul” de Costescu, etc. nu e lucru ușor. Adevărat, prin grupul pitoresc de Ilene-Cosânziene și de Feți-Frumoși erau amestecate și câteva domnișoare și câțiva domni tineri, asta însă nu de trage nimica din lauda, ce se cuvine co-

lului. Cinste acelor inteligenți români, cari au înțeles trebuința apropiării între „domn” și „opincar” român, măcar acum, în oara a unsprezecea. Pildă vrednică de urmat ne-au arătat.

Corul din Oena a dovedit, ce poate face bunăînțelegerea și silința. Voință să avem numai și vom putea să ne pronunțăm ca Români atât de minunat și de nevinovat! Căci multe aplicări frumoase sunt ascunse în sufletul țărânului nostru și multe comori zac încă necunoscute în inima lui! Să organizăm cât mai multe astfel de coruri, căci acestea, mai ales în vremurile ce au să vină, ne vor face frumoase servicii. Si să ne producem cu ele apoi, ca străinilor să le impunem, ear penoissă ne întărim în convingerile noastre. Când străinul răutăcios, venit probabil numai ca să rădă iarăș de noi vede pe un podiu într-o sală ticsită de ascultători un grup de Români sănătoși și viguroși și de Române frumoase, toți în frumosul nostru port național, iar pe deasupra îi mai aude și prestațiunile muzicale, ce se par a întrece puterile coriștilor, trebne să recunoască, că acest popor blând, bun și harnic nu e destinat peirei ci traiului îndelungat. La organizarea și conducerea corului de plugari se cere însă jertfă de timp și răbdare. Dar ca răsplătă împrejurarea, că cântarea ne unește în cugete și în simțiri, ne varsă încredere în viitorul nostru, ne întărește în credința trăiniciei poporului nostru. Ear țărani cari cântă înaintea atător „domni” și „doamne” văd și ei, că plătesc ceva, le crește încrederea în persoana lor, iar noi în caz de nevoie ne putem întoarce cu nădejde către ei.

După cântări joc și în Oena. La aceasta țin să notez o mare greșală a Ocnenilor. A fost jocul „domnilor”, cu boston, polcă, cuadrille, și nu mai știu cu ce fel de note seci ale cosmopolitismului modern, țărani însă și țărancele, cari merseră la probe osteniți de munca zilei, veniți dela săpă, dela seceră, dela coasă, a cei țărani dară și acele țărance, cari au avut partea leului din seară, au trebuit să se uite din uș și de prin ferestrii la învârtiturile „domnilor”. Asta nu merge domnilor aranjatori; Cu un singur joc, ce l-ați lăsat poporului ca un os de ros nu v'ați ispășit păcatul neiertat!

Mulți ziceau, că dacă numai un joc li se dă, nici nu se bagă în joc. Cu ce nas vă veți mai adresa dvoastră țărânului din Oena? Vă va întoarce spatele, căci se convinge, că numai la greu țineți cu el, la distracții însă nu-l băgați în seamă. Și bine va face! Trebuia să lăsați, să fie noaptea întreagă joc popular cu mândrele noastre hore, sârbe ardene etc. și atunci treaba era încoronată! Ear Dvoastră cu toată mulțimea de gingașe domnișoare și delicate doamne, nepoate de ale vrednicei matroane romane, trebuia să vă amestecați cu drag în jocul țărănesc, căci nu ne deroagă așa ceva. Mai mult face doar o sârbă jucată cu foc decât un boston fără vlagă. Căci jocurile noastre naționale sunt sânge din sângele nostru, cele străine însă sunt premature pentru noi, potrivite cu rafinaria senzuală a saloanelor din Paris, nici decât însă cu simplitatea de simțăminte din coliba noastră.

Prin alte părți așa facem, și am ajuns acolo, că țărânul nostru ne crede sfatul, ce i-l dăm binevoitor.

Ori — să fi dispus, să-și petreacă țărani, talpa țării și speranța națiunii, măcar în altă sală!

„Nu vreau moartea păcătosului” însă. Am însemnat pentru a se îndrepta lucrurile în viitor. Tr. Suciu.

Cărți și reviste.

„România pitorească” de Alexandru Vlahuță, a apărut în Biblioteca pentru toți Nr. 272—274, un volum de 285 pag. cu ilustrații. Prețul 90 bani. Aparițiunea într-o ediție populară și încă ilustrată a admirabilei opere a poetului Alexandru Vlahuță este un eveniment, care ne bucură și pe care nu-l putem trece cu vederea. Prima ediție de 3 fr. și 50, puțin accesibilă marelui public, era doar un vis pentru unii, — și mulți priveau cu jale pe la vitrinele librăriilor, râvnind la comoara de frumuseți cuprinse în volumul intitulat: „România Pitorească”. Dl Alcalay editând această operă într-o ediție îngrijită, dar ieftină, a făcut, ca visul neatins până acum decât de unii să devie o realitate pentru toată lumea. Astăzi, toți cetitorii se pot desfăta citindu-o. Se poate procura prin librăria arhidieceșană.

Poșta redacției.

„Uniformizarea serviciului divin” nu se poate publica. Manuscrutul în mod excepțional se păstrează și-l puteți lua în primire.

Sălcia-de-jo. Discutați întâiu chestia în conferința preoțească și stabiliți acolo un formular corăspunzător. Cel comunicat nu ni-se pare tocmai nimerit. E prea complicat.

